

Klimaatatelier Haarlem

Een impressie van het klimaatatelier, gehouden op 15 maart 2016 te Haarlem

1 Introductie

A Opzet van het atelier

De gemeente Haarlem heeft de mogelijkheden voor een effectieve klimaatadaptatie op 15 maart 2015 verkend via een klimaatatelier. Dit verslag heeft tot doel de belangrijkste bevindingen vers in het geheugen te houden, mede voor verwerking in de eindrapportage. Het betreft:

- De gebiedsanalyse met kwetsbaarhedenkaart
- De urgentie uitgedrukt in geld, clico analyse
- De resultaten van de schetssessies
- Het denken in ambities
- En tot slot hoe verder?

Inleiding Cora Yfke Sikkema, wethouder duurzaamheid

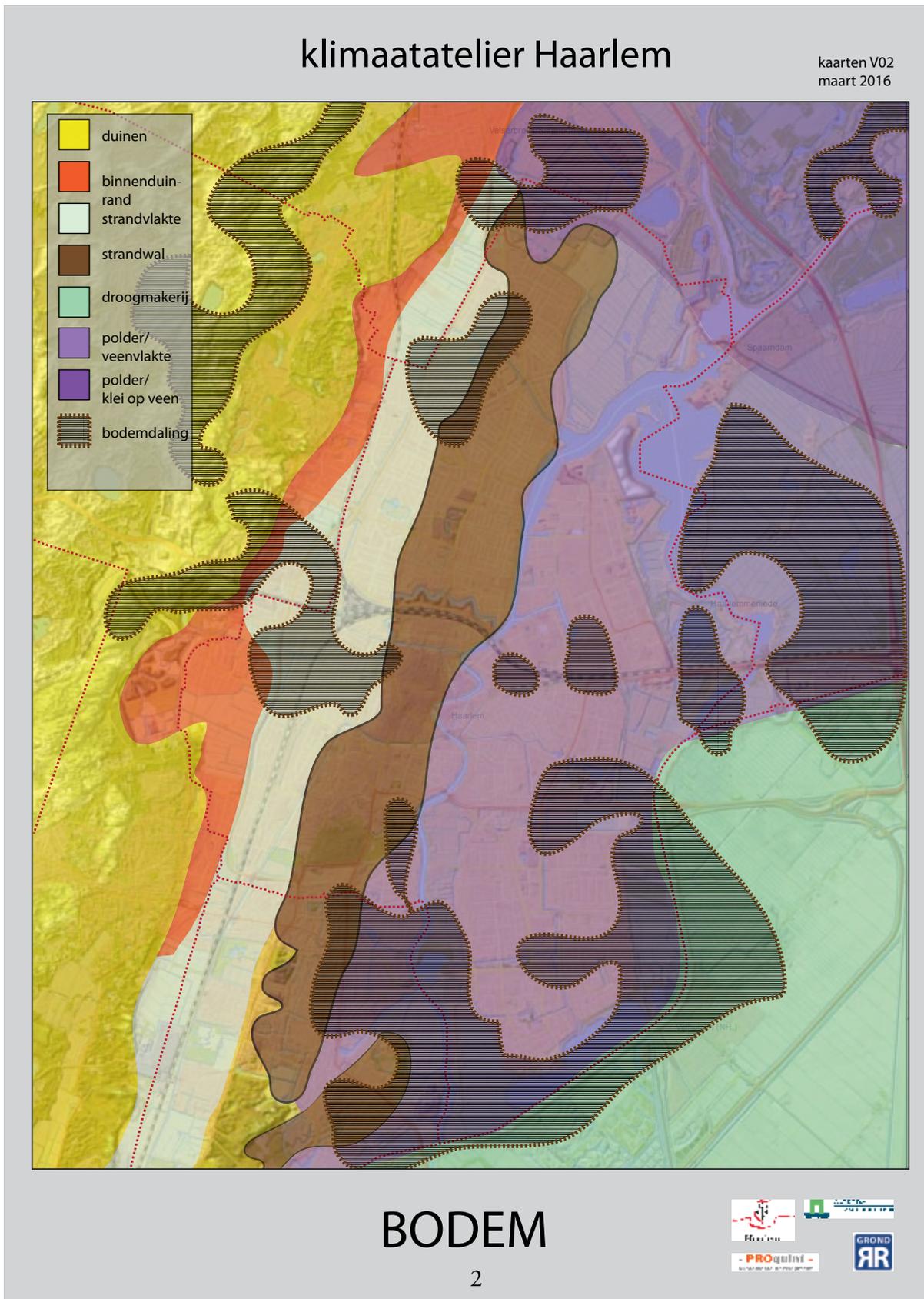
Cora Yfke Sikkema wees in haar inleiding op het belang van het aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. Mitigerende maatregelen zijn op zichzelf niet voldoende. Dat is ook wel gebleken bij de recente weersextremen. Zo heeft de storm in juli vorig jaar veel schade en overlast veroorzaakt. 2012/13 was een natte winter, die plaatselijk voor wateroverlast in woningen heeft gezorgd. Ze verwees ook naar een recent gehouden enquête onder bewoners van Haarlem. Daaruit bleek dat een overgrote meerderheid verwacht dat extremen weersomstandigheden de komende jaren vaker zullen voorkomen. Daarom ook dit atelier om vast te stellen: Wat gaat het weer in de toekomst doen met onze stad en haar inwoners? En moeten we maatregelen treffen om overlast en schade te beperken of voorkomen?

B Gebiedsanalyse

In de voorbereiding van het atelier is een gebiedsanalyse uitgevoerd. In de analyse zijn themakaarten gemaakt van bodem en ondergrond, water en natuur/ groen. Ook is een kaart gemaakt met de kwetsbaarheden voor klimaat. De kaarten worden hier kort toegelicht. In een later stadium moeten ze worden verfijnd, en moeten de onderliggende bronkaarten beter worden geselecteerd en beschreven.

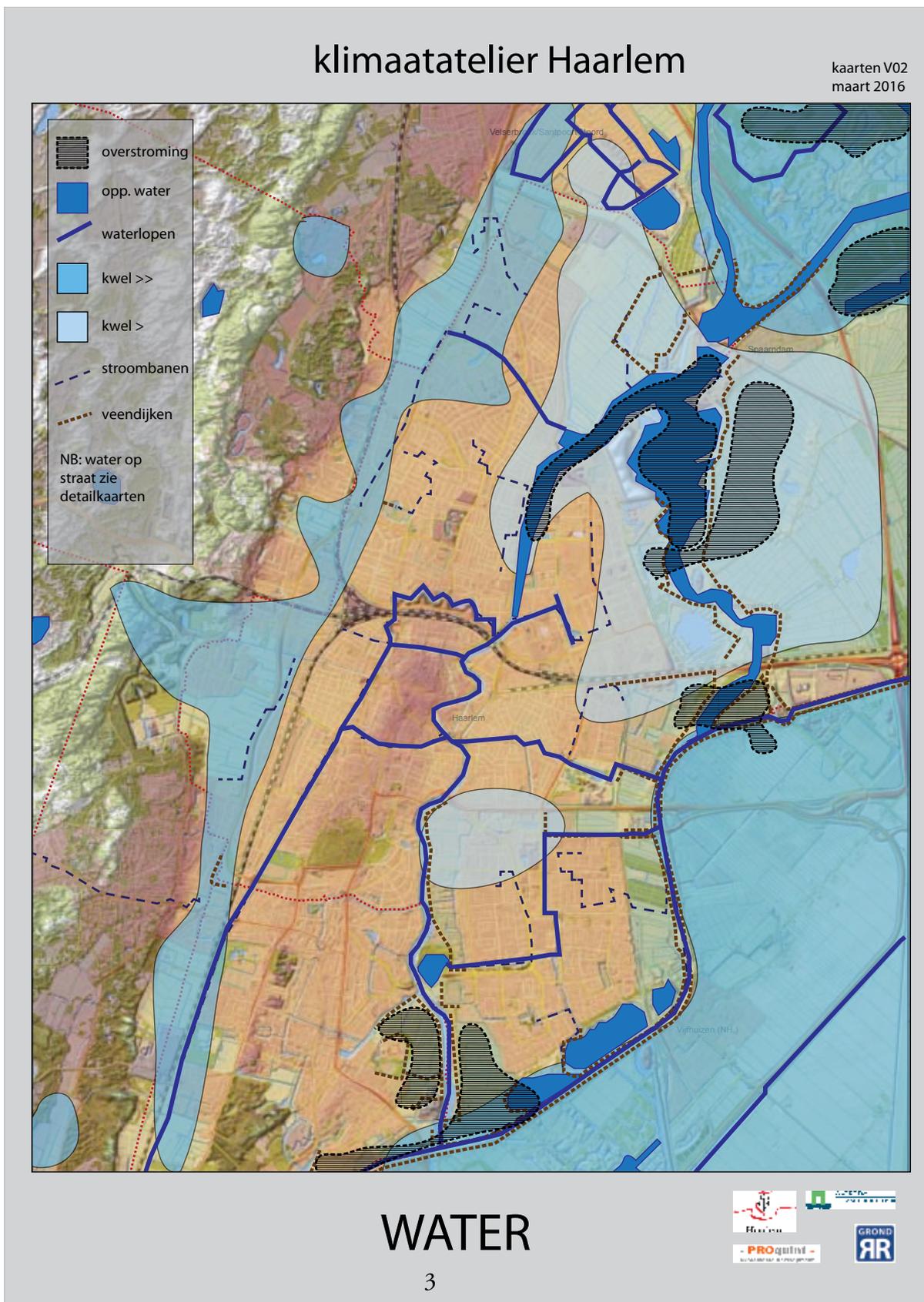
Bodem en ondergrond

De opbouw van bodem en ondergrond laat de karakteristieke zonering zien van het kustlandschap. Duinen/ binnenduinrand en strandwal, met daartussen de lager gelegen strandvlakte. Aan de westzijde liggen de veenpolders, al dan niet met een kleilaag. Ook is hier een droogmakerij (een drooggemalen meer) met zand en kleigronden.

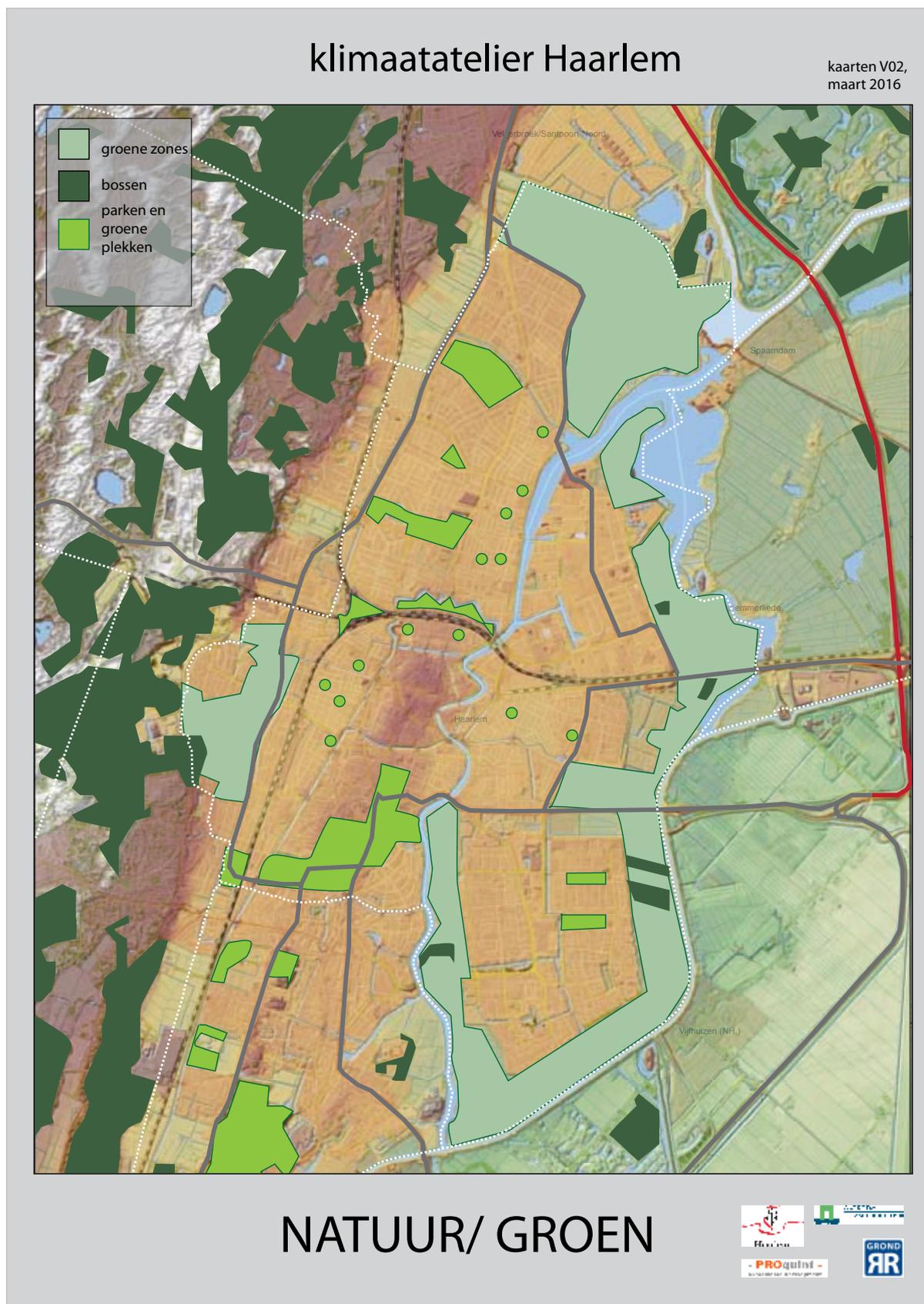
Water

De waterkaart toont de waterstructuur, met plassen in het veengebied en boezemwater rond de droogmakerij Aan beide zijden van de strandwal liggen noord-zuid lopende waterlopen, die in de bolwerken van Haarlem bij elkaar komen. De omgeving kent veel kwel, dat aan de duinrand en in de polders en droogmakerij naar boven komt. Het stedelijk gebied kent veel verharding met daardoor ook potentiële risicolocaties die bij een in de toekomst te verwachten extreme wolkenbreuk wateroverlast kan veroorzaken. In zo'n situatie loopt het water op het maaiveld naar het oppervlakte water, via laag gelegen zones (stroombanen). Deze zijn indicatief weergegeven. De plekken met water op het maaiveld en de stroombanen zijn op bronkaarten gedetailleerd weergegeven.

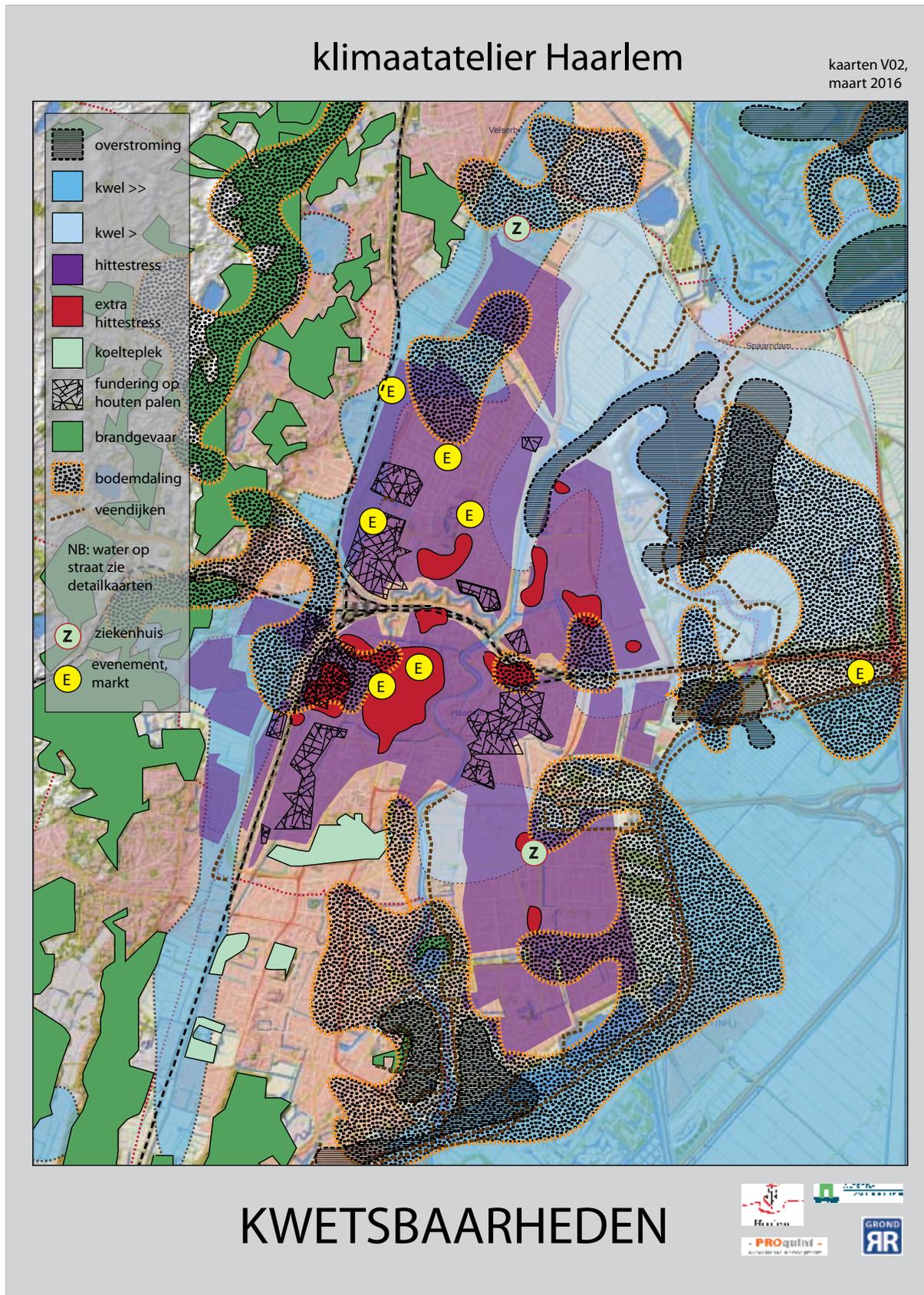
Natuur en groen

Haarlem kent veel groen aan de randen en in de omgeving, zoals de duinen. In de stad zelf zijn enkele grote parken (zoals de Haarlemmerhout) en kleine losse parkjes en groene plekken. Een doorgaande robuuste groenstructuur lijkt te ontbreken. Ook zijn er veel stedelijke gebieden met weinig groen, zoals het centrum.

Kwetsbaarheden

Haarlem ligt grotendeels boven zeeniveau. Ze kent een hoge dichtheid aan bebouwing met sterk gescheiden grote stukken groen binnen de stadsgrenzen. De langgerekte stad heeft vooral veel groen aan de westkant. Door de hoge graad aan bebouwing en verstening kunnen vooral hittestress en wateroverlast (en te kort bij droogte) voor problemen gaan zorgen in ons veranderende klimaat.

In nagenoeg de gehele stad is sprake van hittestress en in sommige gebieden, met uitschieters in het centrum, Waarderpolder en de versteende wijken. Deelnemers vermelden onder andere de volgende punten die nadere verklaring en toelichting verdienen:

- de ernst van de hittestress in de rood gearceerde gebieden en waarom sommige gebieden rond het centrum en in de Waarderpolder ook zo hoog scoren;
- de urgentie voor te nemen maatregelen in relatie tot de spreiding van kwetsbare groepen in de stad; is die in de Waarderpolder en in het stadscentrum wel zo groot als de kaart suggereert?;
- nader inzoomen van hittestress op wijkniveau; hoe pakt die uit in relatie tot het lokaal aanwezig groen.

Water op straat kan tot problemen leiden in een aantal delen van de stad. De kwetsbaarhedenkaart brengt dat nog onvoldoende in beeld. Vanuit diverse groepen werd gevraagd om dat beter in beeld te brengen. De deelnemer van het veiligheidsbureau Kennemerland heeft informatie waarbij kwetsbare objecten goed in beeld komen.

Wateroverlast en droogte kunnen leiden tot grote schommelingen in het grondwaterpeil. Die schommelingen kunnen leiden tot paalrot in de gebieden met bebouwing op houten palen.

Het probleem van de waterveiligheid lijkt het minst relevant. Beter dan nu moet duidelijk worden waar de risico's liggen: de beschikbare informatie over veendijken dient op kaart te worden aangegeven. Overstromingsgebied alleen aangeven waar land is en weglaten waar nu water is.

Tot slot, de locatie van de evenementen riep vragen op bij de evenementencoördinator. Handhaven op de kaart of voorzien van een betere toelichting. In de meeste werkgroepen bleef dit aspect onbesproken.

C Clico analyse: potentiële schade

Hasse Goossen (Stichting Climate Adaptation Services) zette de gevolgen van de klimaatverandering voor Haarlem op een rij en de schade die dat met zich mee kan brengen. Om een indicatie te krijgen van de schadekosten door klimaatverandering heeft CAS de Climate Costs (CliCo) tool ontwikkeld. De CliCo tool geeft een eerste orde indicatie van directe schadekosten door klimaatverandering op lokale schaal in de periode 2015 -2050. De CliCo tool kwantificeert schades aan de hand van de 'kans x gevolg' benadering. De kans op events, zoals wateroverlast, hittegolven, droogte en overstromingen wordt afgeleid uit onder andere de Klimaateffectatlas. Schadefuncties die de relatie beschrijven tussen de toegenomen kans op events en de gerelateerde extra kosten zijn afgeleid van nationaal en internationaal onderzoek. In het geval dat Haarlem geen adaptatiemaatregelen neemt, berekent de CliCo tool dat de schade als gevolg van klimaatverandering voor Haarlem voor de komende 35 jaar in totaal tussen de Euro 460 en 1070 miljoen kan bedragen. In de CliCo berekening komt funderingsschade als gevolg van aanhoudende droogte (paalrot) als grootste kostenpost naar voren.

2 Resultaten

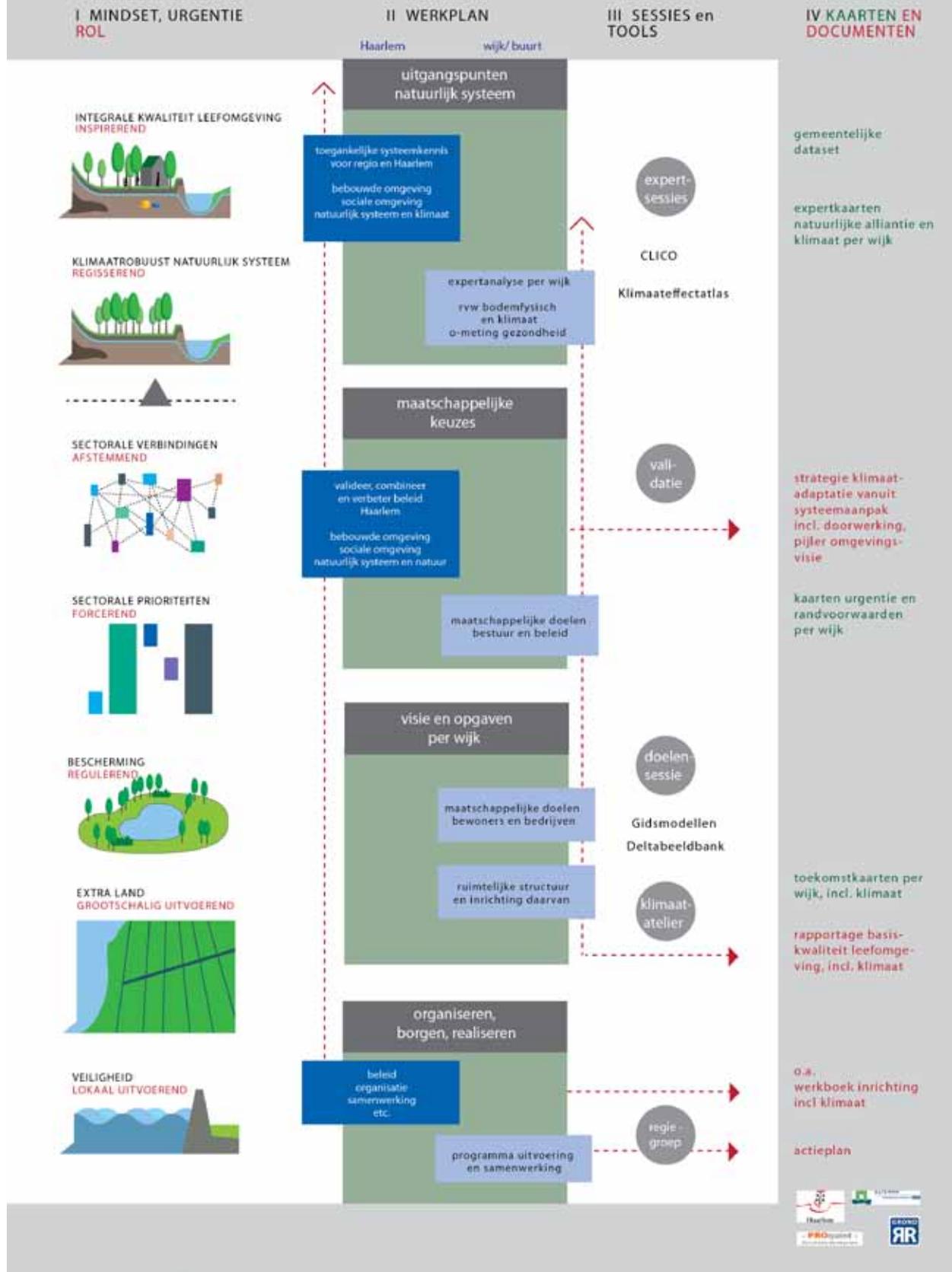
A Schetssessies

In het atelier zijn 5 groepen aan de slag geweest met het verbeteren van de analysekaarten en met schetsen op 2 schaalniveaus: niveau regio/stad en niveau wijk (Haarlem Noord). De attentie per groep verschilde aanmerkelijk, sommige groepen hebben zich vooral op het kaartmateriaal gericht, andere hebben ook tijd besteed aan het schetsen. In een vervolg worden de schetsen bestudeerd, besproken en aangevuld.

Zo is in een van de groepen in de schetsen het idee uitgewerkt om de duinen te gebruiken als waterbuffer. Ook is bedacht om loodrecht op de Noordzuidlijn groen- en waterbufferzones te realiseren in de stad zelf. Dit idee heeft relatie met de denkwijze in de concept SOR. Deze zonering is doorgevoerd in de schets voor Haarlem Noord. Het laat mooi zien dat dit idee een logische en robuuste onderlegger kan vormen voor de huidige groenstructuur van Haarlem Noord.

werkschema Natuurlijke Alliantie Haarlem

B Ambitiegesprekken

Tijdens het atelier is een werkschema getoond, dat gebruikt is als methodische achtergrond. Het schema toont 4 hoofdonderdelen:

I. Mindset, urgentie en rol:

Historische terugblik op de hoofddoelen in de ruimtelijke planvorming. Dit overzicht helpt om de complexiteit te beseffen van de huidige planvormingsprocessen (er komt steeds iets bij en er gaat nooit iets van af). Een gemeente moet de vaardigheid hebben om verschillende rollen in te nemen, afhankelijk van het doel. We staan nu op de overgang naar systeemdenken.

II. Werkplan:

Vier stappen waarin analyse plaatsvindt, parallel op stedelijk niveau en op wijkniveau.

III. Overzicht van gemeenschappelijke sessies en te gebruiken tools

IV. Overzicht van te maken kaarten en documenten Op korte termijn wordt de werkwijze uitgebreid beschreven en gedocumenteerd in een inspiratiedocument systeembenadering, in opdracht van RWS leefomgeving. Als dit document gereed is wordt het aan Haarlem toegestuurd.

De algemene uitkomst van de gesprekken in de vijf groepen was dat er goede vorderingen zijn geboekt met waterveiligheid en wateroverlast maar dat ook hier extra stappen nodig zijn. Voor aanpakken van de gevolgen van langdurige droogte en hittestress staat de gemeente nog vrijwel aan het begin. Er zijn op dit vlak wel maatregelen genomen maar van een planmatige en gecoördineerde aanpak zoals bij wateroverlast en waterveiligheid is hier nog geen sprake.

Het ambitieniveau moet beslist omhoog daar was vrijwel iedereen het over eens. Hogere bestuurlijke prioriteit. Misschien dan toch maar een lokale ramp “voor ons de zondvloed”! Extra budget dus en ook meer ruimte voor klimaatadaptatie in de stad. Opnemen van klimaatadaptatie in de Structuurvisie Openbare Ruimte (SOR) werd in enkele groepen geopperd om tot een betere integrale afweging met andere ruimteclaims te komen. Als uitvoeringsmaatregelen werden vaak de operatie Steenbreek genoemd, groene daken en het belang van de eigen voorbeeldfunctie van de gemeente.

Maar het is niet alleen de gemeente die aan zet is. Op het niveau van de wijk zijn de inwoners en de bedrijven aan zet. Het vergt een inspirerende overheid om hen tot actie te bewegen. Anderzijds ook een overheid die weet in te spelen op initiatieven van burgers. Een apart punt van aandacht zijn de kwetsbare groepen in de stad. Multifunctionele wijkteams dienen in geval van langdurige hitte hen te helpen. In dit verband werd ook de noodzaak voor een regionaal hitteplan aangehaald. Dit moet nog verder worden uitgewerkt met de GGD.

MT standpunten

De MT-leden onderschrijven de noodzaak van actie. De heersende opinie was dat er in het huidige Collegeprogramma geen ruimte is gereserveerd voor extra middelen. De urgentie dient goed over het voetlicht te komen om het bestuur hierin mee te krijgen. Er speelt veel in de stad en het is strijden om de schaarse middelen en de schaarse ruimte. Als de urgentie bestuurlijk onderschreven wordt is er goede kans dat ruimtelijke adaptatie voor klimaatverandering een belangrijke plek krijgt in het komende coalitieakkoord. Ook MT-leden zien groot belang in het activeren van burgers en bedrijven. Gedragsverandering die leidt tot actie in de wijk. Hiernaast ook samenwerking met waterschap en andere instellingen. Kennis over adaptatie kan bij marktpartijen worden gehaald.

3 Vervolg

Klimaat op de bestuurlijke agenda krijgen is de eerst volgende stap. Daartoe dient allereerst de urgentie van de gevolgen van klimaatverandering in beeld te worden gebracht. Op het niveau van de stad en voor een wijk als uitgewerkt voorbeeld. Het “weten” dus. Dat is ook de basis waarin college en raad in moeten worden meegenomen. Voor het “weten-deel” zijn nodig:

- Fysische ondergrond van Haarlem: boden, water en groen
- Klimateffectkaarten: hitte, water op straat en overstromingen
- Een kaart met daarop kwetsbare functies en sociaal kwetsbare wijken: woningen op houten palen, kwetsbare toegangsroutes, specifieke objecten.

Nadere verfijningen zijn nodig ten opzichte van het gepresenteerde materiaal in het atelier. De kaarten moet de kwetsbaarheid van de stad als systeem inzichtelijk maken. Vervolgens de potentiële schadeposten t.g.v. de toegenomen kans op hittestress, droogte, wateroverlast en dijkdoorbraak.

Voor het onderdeel “willen” dient de denkmanier van de natuurlijke alliantie op transparante wijze te worden uiteengezet. Doel daarvan is om de groenblauwe stadsstructuur robuuster te maken zodat de kwetsbaarheid van de stad vermindert en die van afzonderlijke gebouwen en plekken.

Mede aan de hand van de voorstellen uit het atelier, de enquête onder de bevolking en ervaringen elders komen de contouren voor het onderdeel “werken” in beeld. Dit kan vervolgens ook zijn weg vinden in de concept Structuurvisie Openbare Ruimte, regionaal overleg over de waterketen en de MRA-visie over de metropoolontwikkeling. **Deelnemers klimaatatelier op 15 maart 2016**

BIJLAGE: personen aanwezig bij klimaatatelier

Kernteam

Naam	Organisatie/afdeling
Erhard Föllmi	Gem. Haarlem/OGV
Hans Bueno de Mesquita	Gem. Haarlem/Milieu
Ton Driessen	Gem. Haarlem/Milieu
Bob Lanfermeijer	Gem. Haarlem/GOB
Maaïke Sillmann	Gem. Haarlem/Ruimtelijk Beleid
Hans Olsthoorn	Adviesbureau ProQuint
Vincent Grond	Adviesbureau Grondrr
Gerard van Bruggen	Hoogheemraadschap van Rijnland

Externe ondersteuning en student

Hasse Goossen	Climate Adaptation Services
Erica Ten Broeke	Student

Panel klimaatatelier

Rob Koning	Gem. Haarlem/OGV
Sjoerd Andela	Gem. Haarlem/Milieu
Marc Hanou	Gem. Haarlem/RB
Jan Slootjes	Gem. Haarlem/GOB
Juul Angenent	Gem. Haarlem/WWGZ

Netwerkgroep

Martijn Dekker	Gem. Haarlem/Ruimtelijk Beleid
Steeff de Looze	Gem. Haarlem/Beleidspool
Laura Meuleman	Gem. Haarlem/OGV
Diana Bakboord	Gem. Haarlem/OGV
Marc van Someren	Gem. Haarlem/Milieu
Rudie de Vries	Gem. Haarlem/Milieu
Pim Lemmens	Gem. Haarlem/GOB
Djorn Noordman	Gem. Haarlem/GOB
Marnix de Croock	Gem. Haarlem/GOB
Schelte Egbers	Veiligheidsregio Kennemerland
Carin Hageman	Gem. Haarlem/VTH
Marie-José Brandsma	Gem. Haarlem/NME
Gerard van Everdingen	Gem. Haarlem/Vastgoed
Ellen van der Vossen	Gem. Haarlem/Economie en Cultuur
Eric Evertse	Gem. Haarlem/Economie en Cultuur
Christien van Verseveld	Gem. Haarlem/Communicatie
Saskia Baars	Hoogheemraadschap van Rijnland
Jan Jelle Reitsma	Hoogheemraadschap van Rijnland
Mark Kramer	Hoogheemraadschap van Rijnland
Falco Bloemendal	Koninklijke Horeca Haarlem
Bert Spijkerman	KPN/Relatiemanagement
Henk van der Linden	PWN
Bart Poelman	GGD
Baud Schoenmaeckers	Synergos Communicatie
Elro Hagens	Gem. Bloemendaal
Richard Hardeveld	Gemeente Velsen